

CHAMBRE DES REPRÉSENTANTS
DE BELGIQUE

4 octobre 2004

PROPOSITION DE LOI

**modifiant l'article 232 du Code civil relatif
au divorce pour cause de séparation de fait
de plus de deux ans en vue de supprimer
une discrimination relevée par
la Cour d'arbitrage**

(déposée par MM. Alain Courtois,
Olivier Maingain et Jean-Pierre Malmendier)

BELGISCHE KAMER VAN
VOLKSVERTEGENWOORDIGERS

4 oktober 2004

WETSVOORSTEL

**tot wijziging van artikel 232 van het Burger-
lijk Wetboek betreffende de
chtscheiding op grond van feitelijke
scheiding van meer dan twee jaar,
om een door het Arbitragehof aangestipte
discriminatie op te heffen**

(ingediend door de heren Alain Courtois,
Olivier Maingain en Jean-Pierre Malmendier)

RÉSUMÉ

L'article 232, alinéa 1er, du Code civil organise le divorce pour cause de séparation de fait de plus de deux ans. Il prévoit que ce divorce peut être demandé moyennant le respect de deux conditions : la désunion des époux doit être irrémédiable et l'admission du divorce ne peut aggraver de manière notable la situation matérielle des enfants mineurs, issus du mariage des époux ou adoptés par eux.

Selon la Cour d'arbitrage, cette dernière condition viole les articles 10 et 11 de la Constitution en ce qu'elle crée une différence de traitement entre les époux qui divorcent pour faute et les époux qui divorcent pour cause de séparation de fait de plus de deux ans. Cette condition n'est en effet pas requise dans le cadre du divorce pour faute.

Les auteurs suivent l'avis de la Cour d'arbitrage et proposent de supprimer cette dernière condition.

SAMENVATTING

Artikel 232, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek regelt de echtscheiding op grond van feitelijke scheiding van meer dan twee jaar. Het bepaalt dat die vorm van echtscheiding kan worden aangevraagd indien aan twee voorwaarden is voldaan: het huwelijk moet duurzaam ontworcht zijn en het toekennen van de echtscheiding mag de materiële toestand van de minderjarige kinderen die uit het huwelijk van de echtgenoten geboren zijn of door hen zijn geadopteerd, niet gevoelig verslechteren.

Volgens het Arbitragehof houdt die laatstgenoemde voorwaarde een schending in van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet omdat zij een verschil in behandeling instelt tussen de echtgenoten die uit de echtscheiden op grond van schuld en zij die scheiden op grond van feitelijke scheiding van meer dan twee jaar. Bij een echtscheiding op grond van schuld is immers niet vereist dat aan die voorwaarde is voldaan.

De indieners van dit wetsvoorstel sluiten zich aan bij de uitspraak van het Arbitragehof en stellen voor die tweede voorwaarde op te heffen.

<i>cdH</i>	: Centre démocrate Humaniste
<i>CD&V</i>	: Christen-Democratisch en Vlaams
<i>ECOLO</i>	: Ecologistes Confédérés pour l'organisation de luttes originales
<i>FN</i>	: Front National
<i>MR</i>	: Mouvement Réformateur
<i>N-VA</i>	: Nieuw - Vlaamse Alliantie
<i>PS</i>	: Parti socialiste
<i>sp.a - spirit</i>	: Socialistische Partij Anders - Sociaal progressief internationaal, regionalistisch integraal democratisch toekomstgericht.
<i>VLAAMS BLOK</i>	: Vlaams Blok
<i>VLD</i>	: Vlaamse Liberalen en Democraten

Abréviations dans la numérotation des publications :

DOC 51 0000/000 : Document parlementaire de la 51e législature, suivi du n° de base et du n° consécutif

QRVA : Questions et Réponses écrites

CRIV : Version Provisoire du Compte Rendu intégral (couverture verte)

CRABV : Compte Rendu Analytique (couverture bleue)

CRIV : Compte Rendu Intégral, avec, à gauche, le compte rendu intégral et, à droite, le compte rendu analytique traduit des interventions (avec les annexes)
(PLEN: couverture blanche; COM: couverture saumon)

PLEN : Séance plénière

COM : Réunion de commission

Afkortingen bij de nummering van de publicaties :

DOC 51 0000/000 : Parlementair document van de 51e zittingsperiode + basisnummer en volgnummer

QRVA : Schriftelijke Vragen en Antwoorden

CRIV : Voorlopige versie van het Integraal Verslag (groene kaft)

CRABV : Beknopt Verslag (blauwe kaft)

CRIV : Integraal Verslag, met links het definitieve integraal verslag en rechts het vertaald beknopt verslag van de toespraken (met de bijlagen)
(PLEN: witte kaft; COM: zalmkleurige kaft)

PLEN : Plenum

COM : Commissievergadering

Publications officielles éditées par la Chambre des représentants

Commandes :
Place de la Nation 2
1008 Bruxelles
Tél. : 02/ 549 81 60
Fax : 02/549 82 74
www.laChambre.be
e-mail : publications@laChambre.be

Officiële publicaties, uitgegeven door de Kamer van volksvertegenwoordigers

Bestellingen :
Natieplein 2
1008 Brussel
Tel. : 02/ 549 81 60
Fax : 02/549 82 74
www.deKamer.be
e-mail : publicaties@deKamer.be

DÉVELOPPEMENTS

MESDAMES, MESSIEURS,

L'article 232, alinéa 1er, du Code civil organise le divorce pour cause de séparation de fait de plus de deux ans. Il prévoit que ce divorce peut être demandé moyennant le respect de deux conditions: la désunion des époux doit être irrémédiable et l'admission du divorce ne peut aggraver de manière notable la situation matérielle des enfants mineurs, issus du mariage des époux ou adoptés par eux.

La Cour d'arbitrage, dans son arrêt 81/2004 rendu le 12 mai 2004, a été amenée à se prononcer sur la constitutionnalité de cette dernière condition. La Cour, saisie à titre préjudiciel, a examiné si la disposition en cause instaurait une différence de traitement entre les époux parents d'enfants mineurs issus du mariage des époux ou adoptés par eux, selon que le divorce des parents est un divorce pour cause de séparation de fait de plus de deux ans (article 232 du Code civil) ou un divorce pour faute (articles 229 et 231 du Code civil), en ce que, pour cette dernière forme de divorce, l'exigence selon laquelle la situation matérielle des enfants ne peut s'aggraver de manière notable n'est pas une condition d'admission du divorce.

La Cour a déclaré que «l'article 232 du Code civil viole les articles 10 et 11 de la Constitution en tant qu'il subordonne l'admission d'un divorce pour cause de séparation de fait de plus de deux ans à la condition que 'l'admission du divorce sur cette base n'aggrave pas de manière notable la situation matérielle des enfants mineurs, issus du mariage des époux ou adoptés par eux'.».

Dans son raisonnement, la Cour examine dans un premier temps si la différence de traitement que crée la disposition en cause repose sur un critère objectif et, dans un deuxième temps, vérifie si ce critère est pertinent par rapport au but poursuivi par le législateur.

Différence de traitement

La Cour précise que cette différence de traitement repose sur un critère objectif, à savoir le mode d'obtention du divorce.

TOELICHTING

DAMES EN HEREN,

Artikel 232, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek regelt de echtscheiding op grond van feitelijke scheiding van meer dan twee jaar. Het bepaalt dat die vorm van echtscheiding kan worden aangevraagd indien aan twee voorwaarden is voldaan: het huwelijk moet duurzaam ontwricht zijn en het toekennen van de echtscheiding mag de materiële toestand van de minderjarige kinderen die uit het huwelijk van de echtgenoten geboren zijn of door hen zijn geadopteerd, niet gevoelig verslechteren.

In zijn arrest nr. 81/2004 van 12 mei 2004 heeft het Arbitragehof zich uitgesproken over de grondwettigheid van die laatstgenoemde voorwaarde. In antwoord op de terzake voorgelegde prejudiciële vragen heeft het Hof nagegaan of de betwiste bepaling leidt tot een verschil in behandeling tussen echtgenoten, ouders van minderjarige kinderen die uit hun huwelijk zijn geboren of door hen geadopteerd, naargelang de echtscheiding van de ouders een echtscheiding op grond van feitelijke scheiding van meer dan twee jaar (artikel 232 van het Burgerlijk Wetboek) is dan wel een echtscheiding wegens schuld (artikelen 229 en 231 van hetzelfde Wetboek), doordat voor de echtscheiding wegens schuld de vereiste dat de materiële toestand van de kinderen niet aanzienlijk mag verslechteren, niet als voorwaarde geldt om de echtscheiding toe te kennen.

Het Arbitragehof verklaarde dat «artikel 232 van het Burgerlijk Wetboek (...) de artikelen 10 en 11 van de Grondwet [schendt], in zoverre het het toekennen van een echtscheiding op grond van feitelijke scheiding van meer dan twee jaar, afhankelijk maakt van de voorwaarde dat 'de materiële toestand van de minderjarige kinderen uit het huwelijk van de echtgenoten geboren of door hen geadopteerd, niet op gevoelige wijze verslecht'».

In zijn redenering gaat het Arbitragehof in eerste instantie na of het verschil in behandeling dat het betwiste artikel doet ontstaan, berust op een objectief criterium; vervolgens onderzoekt het Hof of dat criterium relevant is ten aanzien van het door de wetgever nagestreefde doel.

Verskil in behandeling

Het Arbitragehof preciseert dat dit verschil in behandeling berust op een objectief criterium, namelijk de wijze van totstandkoming van de echtscheiding.

Toutefois, elle réfute, sur base des travaux préparatoires de la loi du 1er juillet 1974 modifiant certains articles du Code civil et du Code judiciaire relatifs au divorce¹, la défense du Conseil des ministres. Celui-ci estime que «cette différence de traitement ne résulte pas de l'article 232 du Code civil mais d'une lacune législative, dès lors que le législateur a négligé d'inscrire également aux articles 229 et 231 dudit Code la clause de sauvegarde des intérêts des enfants mineurs prévue par cette disposition.».

La Cour indique qu'aucun élément ne permet de déduire que le législateur aurait eu l'intention d'instaurer une règle similaire pour les autres formes de divorce.

Critère non pertinent et effets disproportionnés par rapport à l'objectif poursuivi par le législateur

Si la différence de traitement opérée par l'article 232 du Code civil repose sur un critère objectif, celui-ci n'est pas pour autant pertinent par rapport au but poursuivi par le législateur qui consiste à prévenir l'aggravation notable de la situation matérielle des enfants mineurs en cas de divorce pour cause de séparation de fait. Le divorce, sous quelque forme qu'il s'obtienne, n'apporte pas de modification aux obligations des parents à l'égard de leurs enfants dans le domaine des soins matériels aux enfants mineurs issus du mariage des époux ou adoptés par eux. La Cour observe que depuis 1987, l'autorité parentale n'est plus attachée à la situation matrimoniale des parents, les prérogatives et obligations parentales découlent uniquement du lien de filiation ou d'adoption que les parents ont avec leurs enfants.

La Cour remarque également que dans le cadre du divorce pour faute, il est tenu compte de l'intérêt de l'enfant en vertu de la Convention du 20 novembre 1989 relative aux droits de l'enfant, malgré l'absence d'exigence selon laquelle le divorce pour faute ne pourrait être admis qu'au cas où la situation matérielle des enfants mineurs ne s'aggraverait pas de manière notable.

Outre l'absence de lien pertinent avec l'objectif poursuivi par le législateur, la Cour estime que les effets de la mesure incriminée sont disproportionnés puisque le

Het Hof weerlegt echter de argumentatie van de Ministerraad, en baseert zich daarvoor op de parlementaire voorbereiding van de wet van 1 juli 1974 tot wijziging van sommige artikelen van het Burgerlijk en het Gerechtelijk Wetboek, betreffende de echtscheiding¹. De Ministerraad is van mening dat dit verschil in behandeling niet voortvloeit uit artikel 232 van het Burgerlijk Wetboek, «maar uit een lacune in de wet, nu de wetgever heeft nagelaten de beschermingsregeling voor minderjarige kinderen, waarin die bepaling voorziet, tevens in de artikelen 229 en 231 van dat Wetboek in te schrijven.».

Het Hof merkt op dat uit geen enkel element kan worden afgeleid dat de wetgever de bedoeling zou hebben gehad ook voor de andere vormen van echtscheiding een soortgelijke regeling in te stellen.

Niet-relevant criterium en onevenredige gevolgen ten aanzien van het door de wetgever nagestreefde doel

Hoewel het bij artikel 232 van het Burgerlijk Wetboek ingestelde verschil in behandeling berust op een objectief criterium, is dat criterium niet relevant ten aanzien van het door de wetgever nagestreefde doel, dat erin bestaat in het geval van echtscheiding op grond van feitelijke scheiding te voorkomen dat de materiële toestand van de minderjarige kinderen aanzienlijk verslechtert. De echtscheiding, in welke vorm die ook is verkregen, brengt geen wijzigingen aan in de verplichtingen van de ouders ten opzichte van hun kinderen op het vlak van de materiële zorg voor de minderjarige kinderen die uit het huwelijk van de echtgenoten zijn geboren of door hen geadopteerd. Het Arbitragehof stipt aan dat het ouderlijk gezag sinds 1987 niet langer gekoppeld is aan de huwelijkse staat van de ouders; de ouderlijke prerogatieven en verplichtingen vloeien alleen voort uit de band van afstamming of adoptie die de ouders met hun kinderen hebben.

Het Hof vestigt er tevens de aandacht op dat krachtens het Verdrag van 20 november 1989 inzake de rechten van het kind, bij een echtscheiding op grond van schuld met de belangen van het kind rekening wordt gehouden, ook al is een dergelijke echtscheiding niet onderworpen aan de voorwaarde dat de echtscheiding op grond van schuld alleen kan worden toegekend als zij niet leidt tot een gevoelige verslechtering van de materiële toestand van de minderjarige kinderen.

Volgens het Arbitragehof is er niet alleen geen relevante band met de doelstelling van de wetgever, maar sorteert de betwiste maatregel ook onevenredige ge-

¹ Doc. Parl. Sénat, 1971-1972, n° 161 et Doc. Parl., Chambre, S.E. 1974, n° 113.

¹ Stuk Senaat nr. 161/1, 1971-1972, en Stuk Kamer nr. 113/1, B.Z. 1974.

fait de satisfaire à cette exigence aboutirait à ce qu'un divorce pour cause de séparation de fait puisse être «reporté» jusqu'à ce que l'enfant mineur soit devenu majeur.

Les auteurs de la présente proposition de loi entendent répondre à l'arrêt de la Cour d'arbitrage et proposent de supprimer l'élément de l'article 232 du Code civil déclaré inconstitutionnel, à savoir supprimer les mots «et que l'admission du divorce sur cette base n'aggrave pas de manière notable la situation matérielle des enfants mineurs, issus du mariage des époux ou adoptés par eux.».

Il convient de préciser que la question soulevée par la présente proposition de loi ne porte pas sur la prise en compte ou non de l'intérêt de l'enfant dans le cadre du prononcé d'un divorce, sous quelque forme qu'il s'obtienne. Lors de l'admission d'un divorce pour séparation de fait de plus de deux ans, rien ne fera obstacle à ce qu'il soit tenu compte des intérêts de l'enfant. L'intention des auteurs est, dès lors, de réaffirmer la volonté du législateur de lier les obligations des parents à l'égard de leurs enfants au lien de filiation ou d'adoption que les parents ont avec leurs enfants et non au mariage des parents.

Alain COURTOIS (MR)
Olivier MAINGAIN (MR)
Jean-Pierre MALMENDIER (MR)

volgen aangezien voldoen aan die voorwaarde ertoe kan leiden dat een echtscheiding op grond van feitelijke scheiding wordt «uitgesteld» totdat het minderjarige kind meerderjarig is geworden.

De indieners van dit wetsvoorstel wensen gevolg te geven aan het arrest van het Arbitragehof en stellen voor het ongrondwettig verklaarde deel van artikel 232 van het Burgerlijk Wetboek op te heffen. Dat kan met name door de weglating van de woorden «, en het toekennen van de echtscheiding op deze grond de materiële toestand van de minderjarige kinderen uit het huwelijk van de echtgenoten geboren of door hen geadopteerd niet op gevoelige wijze verslecht.».

Er moet worden gepreciseerd dat het door dit wetsvoorstel opgeworpen vraagstuk volkomen los staat van het feit of in het kader van een echtscheidingsvonnis, in welke vorm de echtscheiding ook is verkregen, al dan niet rekening wordt gehouden met de belangen van het kind. Bij het toekennen van een echtscheiding op grond van een feitelijke scheiding van meer dan twee jaar kan hoe dan ook rekening worden gehouden met de belangen van het kind. Het is derhalve de bedoeling van de indieners opnieuw te stellen dat de wetgever de ouderlijke verplichtingen ten aanzien van hun kinderen wil doen samengaan met de band van afstamming of adoptie die de ouders met hun kinderen hebben, en niet met de huwelijkse staat van de ouders.

PROPOSITION DE LOI

Article 1er

La présente loi règle une matière visée à l'article 78 de la Constitution.

Art. 2

A l'article 232 du Code civil les mots «et que l'admission du divorce sur cette base n'aggrave pas de manière notable la situation matérielle des enfants mineurs, issus du mariage des époux ou adoptés par eux» sont supprimés.

15 septembre 2004

Alain COURTOIS (MR)
Olivier MAINGAIN (MR)
Jean-Pierre MALMENDIER (MR)

WETSVOORSTEL

Artikel 1

Deze wet regelt een aangelegenheid als bedoeld in artikel 78 van de Grondwet.

Art. 2

In artikel 232, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek worden de woorden «, en het toekennen van de echtscheiding op deze grond de materiële toestand van de minderjarige kinderen uit het huwelijk van de echtgenoten geboren of door hen geadopteerd niet op gevoelige wijze verslecht» weggelaten.

15 september 2004

ANNEXE

BIJLAGE

TEXTE DE BASE**Code civil****Art. 232**

Chacun des époux peut demander le divorce pour cause de séparation de fait de plus de deux ans s'il ressort de cette situation que la désunion des époux est irrémédiable et que l'admission du divorce sur cette base n'aggrave pas de manière notable la situation matérielle des enfants mineurs, issus du mariage des époux ou adoptés par eux.

Le divorce peut également être demandé par l'un des époux si la séparation de fait de plus de deux ans est la conséquence de l'état de démence ou de l'état grave de déséquilibre mental dans lequel se trouve l'autre époux et s'il ressort de cette situation que la désunion des époux est irrémédiable et que l'admission du divorce sur cette base n'aggrave pas de manière notable la situation matérielle des enfants mineurs issus du mariage des époux ou adoptés par eux. Cet époux est représenté par son tuteur, son administrateur provisoire général ou spécial ou, à défaut, par un administrateur ad hoc désigné préalablement par le président du tribunal à la requête de la partie demanderesse.

TEXTE DE BASE ADAPTE A LA PROPOSITION**Code civil****Art. 232**

Chacun des époux peut demander le divorce pour cause de séparation de fait de plus de deux ans s'il ressort de cette situation que la désunion des époux est irrémédiable [...].

Le divorce peut également être demandé par l'un des époux si la séparation de fait de plus de deux ans est la conséquence de l'état de démence ou de l'état grave de déséquilibre mental dans lequel se trouve l'autre époux et s'il ressort de cette situation que la désunion des époux est irrémédiable et que l'admission du divorce sur cette base n'aggrave pas de manière notable la situation matérielle des enfants mineurs issus du mariage des époux ou adoptés par eux. Cet époux est représenté par son tuteur, son administrateur provisoire général ou spécial ou, à défaut, par un administrateur ad hoc désigné préalablement par le président du tribunal à la requête de la partie demanderesse.

BASISTEKST**Burgerlijk Wetboek**

Art. 232

Ieder der echtgenoten kan echtscheiding vorderen op grond van feitelijke scheiding van meer dan twee jaar, indien daaruit de duurzame ontwrichting van het huwelijk blijkt en het toekennen van de echtscheiding op deze grond de materiële toestand van de minderjarige kinderen uit het huwelijk van de echtgenoten geboren of door hen geadopteerd niet op gevoelige wijze verslecht.

Echtscheiding kan tevens door een der echtgenoten gevorderd worden, indien de feitelijke scheiding van meer dan twee jaar het gevolg is van de toestand van krankzinnigheid of van diepe geestesgestoordheid waarin de andere echtgenoot zich bevindt en uit deze toestand een duurzame ontwrichting van het huwelijk blijkt, en het toekennen van de echtscheiding op deze grond de materiële toestand van de minderjarige kinderen uit het huwelijk van de echtgenoten geboren of door hen geadopteerd niet op gevoelige wijze verslecht. Die echtgenoot wordt vertegenwoordigd door zijn voogd, zijn algemene of bijzondere voorlopige bewindvoerder of, bij gebreke daarvan, door een beheerder ad hoc vooraf door de voorzitter van de rechtbank aangewezen op verzoek van de eisende partij.

BASISTEKST AANGEPAST AAN HET VOORSTEL**Burgerlijk Wetboek**

Art. 232

Ieder der echtgenoten kan echtscheiding vorderen op grond van feitelijke scheiding van meer dan twee jaar, indien daaruit de duurzame ontwrichting van het huwelijk blijkt [...].

Echtscheiding kan tevens door een der echtgenoten gevorderd worden, indien de feitelijke scheiding van meer dan twee jaar het gevolg is van de toestand van krankzinnigheid of van diepe geestesgestoordheid waarin de andere echtgenoot zich bevindt en uit deze toestand een duurzame ontwrichting van het huwelijk blijkt, en het toekennen van de echtscheiding op deze grond de materiële toestand van de minderjarige kinderen uit het huwelijk van de echtgenoten geboren of door hen geadopteerd niet op gevoelige wijze verslecht. Die echtgenoot wordt vertegenwoordigd door zijn voogd, zijn algemene of bijzondere voorlopige bewindvoerder of, bij gebreke daarvan, door een beheerder ad hoc vooraf door de voorzitter van de rechtbank aangewezen op verzoek van de eisende partij.